

George Enescu și muzica lăutărească

Puțini cercetători din secolul XX cunoșteau legăturile strânse ale maestrului cu acești virtuozii ai artei populare pe care îi prețuia și lăuda la scenă deschisă. „*Lor, țiganilor* - mărturisea Enescu în revista *Muzica* din 1921, într-un interviu *Despre muzica românească, să le mulțumim că ne-au păstrat muzica, această comoară ce abia acum o prețuim. Numai dâșii au dezgropat-o, au trecut-o și au dat-o în păstrare din tată-n fiu, cu acea grijă sfântă ce o au pentru ce le e mai scump pe lume - cântecul.*” Emoționanta destăinuire a unui profesionist al artei sunetelor pe care am luat-o ca pe o spovedanie, demnă de un motto la o carte despre *Figuri de lăutari*. Între anii 1958-1959 am susținut la Radio România un ciclu de emisiuni radiofonice, materializate într-un volum, tipărit în 1960 de Editura Muzicală într-un tiraj de 10.000 de exemplare. Cenzura comunistă mi-a amputat citatul lui Enescu, eliminându-mi din textul motto-ului, două cuvinte - cheie: *Lor, țiganilor...* Bine că nu au răsfrit interviurile lui Enescu din epoca interbelică, fiindcă ar fi dat peste o confesiune uluitoare făcută profesorului Nelu Ionescu în 1928: „Muzica românească să fie mai aproape de izvorul ei firesc... Eu m-am luat mult după muzica lăutarilor, nu după școală.” Dar... să-i cunoaștem pe cei șase mari lăutari țigani, colaboratori devotați ai lui Enescu.

Primul dascăl al copilului din Liveni a fost Nicolae Filip, zis Laie Chioru din Râurenii Moldovei. Analfabet muzical, Laie l-a învățat pe micul Jurjac câteva melodii și jocuri populare, după ureche. Într-o zi, mărturisea Enescu în „*Amintiri*”, l-a chemat pe taică-său și i-a cântat „cu un singur deget pe coarda Re, popularul vals celebru al lui Ivanovici: *Valurile Dunării!*” Cum pe vremea aceea (anii 1885/86) nu existau disc, radio sau televiziune, sursa reproducerii melodiei după ureche nu putea fi decât ori lăutarul profesor, ori fanfara militară auzită în parcul de la Slănicul Moldovei, stațiunea balneară vizitată de membrii familiei sale. Pe Laie Chioru, însă, l-a portretizat Enescu în piesa *Lăutarul*, din suita *Impresii din copilărie*, semn relevant că bardul popular l-a marcat profund pe micul muzician.

La vârsta de 19 ani, a apărut într-un concert la Paris, din 1900, un alt mare lăutar în anturajul enescian: țambalistul Lică Ștefănescu. Fericită întâlnire profesională: Enescu lucra la cele două *Rapsodii Române*, încât repertoriul clasic atacat de Lică Ștefănescu (Chopin, Durand, Herold) s-a încheiat cu *Rapsodia ungară* de Franz Liszt, partitură care l-a răscolit profund pe tânărul compozitor român.

Coincidență sau șansă istorică? La Expoziția universală de la Paris (1900) i-a cunoscut pe Sava Pădureanu și Cristache Ciolac. De la ultimul lăutar, a notat peste 40 de melodii, dar Ciolac i-a transmis violonistului Enescu toate „marafeturile” tehnice ale lăutarilor români:

*trilul fals lăutăresc, glissando pe coardă, portamentul pe sunete alăturate, scordatura pentru isonuri și dublaje pe coarde, dar mai ales vibrato-ul lăutăresc, cu toate nuanțele sale. Acest vibrato enescian a iscat controverse în tehnica mâinii stângi a violoniștilor de muzică cultă, unul din prietenii săi, Carl Flesch, profesor la Conservatorul din București, atacându-l dur pe Enescu în *Amintirile* sale pentru extensia exagerată a tremurăturii degetelor pe sunete-cheie ale discursului muzical mai ales în tempourile lente.*

Lăutarul cu cea mai spectaculoasă carieră internațională (în 3 continente) de la începutul secolului XX, prețuit de Enescu pentru performanțele concertistice între clasic și popular, a fost Nicu Buică. Acesta și-a făcut ucenicia lăutărească (alături de țambalistul Lică Ștefănescu) la celebrul restaurant bucureștean *lordache* din Str. Covaci.

Elevul lui Carl Flesch la Conservator, Nicu Buică a susținut recitaluri cu pianistii/compozitori Filip Lazăr și George Enescu. După memorabilul concert pe scena Teatrului Național din Iași (30 mai 1918), unde a

interpretat *Sonata Kreutzer* de Beethoven, avându-l partener la pian pe maestru. Acesta - entuziasmat de tehnica violonistică uluitoare a lăutarului - a exclamat în final: „Măi, Buică, tu nu ești om, ești un drac!” În semn de prețuire, i-a dedicat lui Enescu, miniatura muzicală romanța „*Pour le coeur*”, tipărită la Leipzig. A primit în schimb, în dar, versiunea inedită pentru vioară a *Horei Unirii* de Flechtenmacher, pe care Enescu o lansase pe aceeași scenă ieșeană în 1917.

Și totuși, dacă trebuie să-l dezvăluim pe cel mai apropiat lăutar de suflet, atunci indiscutabil, acela a fost Gheorghiță Dinicu, fratele dirijorului și violoncelistului Dimitrie Dinicu, doi virtuozii muzicieni profesioniști promovați de Enescu la Curtea regală de la Castelul Peleş din Sinaia. Profesorul de vioară de la Conservator, Gh.A. Dinicu, moștenise de la tatăl său, celebrul naist Angheluș Dinicu (autorul *Ciocârliei*), toate trăsăturile lăutarilor/țigani din vechile dinastii, dar adunase în 10 volume tipărite tot repertoriul tradițional al breslei muzicanților din mahalaua *Scaune* a Capitalei, oferind posterității întregul tezaur muzical popular pe care se va clădi arta cultă românească din sec. XX. Din taraful lui Gheorghiță de la restaurantul *Sărindar*, se va hrăni și viitorul virtuoz al dinastiei Dinicu: Grigoraș - ultimul exponent autentic al scripcarilor români.

Greu de stabilit de câte ori și, mai ales, unde s-au întâlnit (în țară și peste hotare) George Enescu și Grigoraș Dinicu., „Puteți să scrieți în portretul meu – mi-a spus Grigoraș Dinicu în numeroasele noastre întâlniri, când adunam documente pentru cartea „Figuri de lăutari” – că i-am fost <<umbra devotată a maestrului>>”. La aniversările vârstei de 50 și 55 de ani ai lui Enescu (organizate de Societatea Compozitorilor Români), la Expozițiile universale de la Paris (1937) și New-York (1939), la reluarea premierei operei „Oedipe” din capitala Franței (1937), la întrunirile Asociației ARLUS, la concertele echipei artistice a Marelui Stat Major al Armatei în spitalele de răniți din ultimul război mondial (1941-1945), la dese dineuri oficiale de la restaurantul *Continental* etc., întâlnirile lui Enescu cu Grigoraș Dinicu au constituit momente de suflet. „Dragă Dinicule, cântă-mi ceva care să mă odihnească. Mi-e dor să fiu liniștit.” Și scripca lăutarului, intonă *Doina Oltului*. La final îi șoptea: „Te rog, coboară-mă din nou pe pământ, fiindcă adineauri m-ai dus prea departe. Adu-mă la realitate, Dinicule!”

Enescu și lumea lăutarilor merită o carte întreagă, nu doar un concert. Când m-am întâlnit în America, curând după centenarul nașterii maestrului (1982), cu marea noastră cântăreață de operă Stela Roman, aceasta

mi-a înmănat o casetă personală cu înregistrarea unor cântece populare românești, acompaniată fiind la pian de George Enescu. Improvizările cu imitații de țambal ale maestrului m-au transformat într-o atmosferă feerică de muzică lăutărească, ce m-a dus cu gândul la Lică Ștefănescu. Abia atunci l-am crezut pe ambasadorul Rusiei în România, Anatol Alexievici Moslov, care povestea în *Memoriile* sale de neuitatul concert nocturn de Iași (1917), în prezența Reginei Maria: „Nu aș putea să exprim profunda impresie pe care mi-a lăsat-o măiestria artistică a lui Enescu – a mărturisit ambasadorul oaspete. După câteva romanțe, compuse de autorii noștri celebri (Ceaikovski, Glinka, Rachmaninov), Enescu a început să cânte melodii și jocuri țigănești, culese din repertoriul lăutarilor țigani, atât ruși, cât și români. Forța, farmecul interpretării sale era într-adevăr extraordinare. Regina ne-a părăsit la ora 1 noaptea. Noi am rămas însă, să-l ascultăm pe Enescu...”

Iar noi - cercetătorii contemporani – poate că trebuie să-l investigăm temeinic în viitor pe Enescu – etnograf și folclorist, fiindcă plurivalența geniului din Liveni ne îndeamnă spre tărâmurile ascunse ale unei personalități singulare în arta sunetelor.

Viorel COSMA

Eduard Weiser

Opera Română timișoreană a prilejuit creșterea și afirmarea unui șir de muzicieni, interpreți care la rândul lor au contribuit la întărirea prestigiului ei la afirmarea personală și colectivă a celor care au fost legați profesional și afectiv de aceasta. Dintre aceștia se numără desigur și pianistul-corepetitor și dirijor de cor și orchestră sau îndrumător pedagog în domeniu Eduard Weiser, fiu al meleagurilor timișene care și-a găsit sfârșitul la începutul vremii calde a anului în curs, dincolo de îndepărtata Pădure Neagră a Germaniei.

Născut în orașul de pe Bega la 20 mai 1929, Eduard Weiser a urmat cursurile cunoscutului așezământ scalar german „Banatia” iar după desființarea lui renumitul Liceu C-tin Diaconovici-Loga în cadrul căruia și-a susținut și bacalaureatul. În paralel de la vârsta de 7 ani a studiat și pianul care i-a acaparat interesul și evoluția trecând prin Conservatorul Municipal apoi la etapa superioară absolvind și latura pedagogică din cadrul Academiei de muzică clujene. Din 1950 tot pianul îi înlesnește ocuparea unui post de corepetitor la Opera Română din Timișoara de care va rămâne legat patru decenii. Fie și numai la compartimentul de balet rolul de corepetitor a fost la mulți dirijori fie de cor sau orchestră trambulina de lansare în domeniu, ca

și pentru tânărul Eduard Weiser. La doar 29 de ani a fost promovat apoi ca maestru de cor urmând în această calitate pe cel care a fost un exemplu de muzician complex legat de genul liric: Hermann Klee, unul dintre cei 5 Artiști Emeriți din aceea perioadă.

În toți cei 22 de ani de la conducerea ansamblului coral al instituției noul maestru a menținut calitatea prestațiilor căutând mereu să realizeze contribuții valoroase la spectacolele puse în scenă atunci. Astfel nu putem trece pe lângă unele reale performanțe în spectacolele cu operele „Pescuitorii de perle” de G. Bizet, „Vasul fantomă” de R. Wagner, „Cneazul Igor” de A. Borodin sau „Turandot” de G. Puccini din cele 50 de premiere la care a contribuit corul sau cele din repertoriul curent parcurs, numeric mai mare desigur. Dar ca mulți maeștri de cor a căror muncă rămâne fără contactul direct cu publicul, Eduard Weiser se îndreaptă și spre dirijatul de orchestră asumându-și conducerea integrală a unor spectacole ca și „Casa cu trei fete” de Schubert-Berte, „Căsătoria secretă” de D. Cimarosa sau „Bastien și Bastienne” de W.A.Mozart. Pentru reușitele din această ipostază i se încredințează în 1966 chiar pregătirea premierei cu capodopera mozartiană „Flautul fermecat”.

Dar cu ocazia turneului cu ansamblul operei de la începutul lui 1980 surprinzător Eduard Weiser se hotărăște să rămână în Germania

pentru a-și putea și rezolva starea de sănătate afectată în ultima perioadă. Se stabilește în Freiburg unde este nevoit la cei 51 de ani să-și înceapă o nouă carieră bazată pe preocupările înainte de cele dirijorale legate din nou de sfera pianului, a corepetiției, domeniul în care soția Maria (cu care au avut două fete, Gerdi și Helga), a activat în țară adjudecându-și chiar un titlu universitar.

Acompaniamentul desigur a stat de la începutul carierei în atenția muzicianului timișorean. Pe lângă corepetiția la ansamblul de balet s-a alăturat sprijinirea celor care porneau pe drumul cântului, a unor instrumentiști, apărând în public cu precădere în cadrul manifestărilor organizate de Corul „Schubert”. Toate acestea au constituit baza activității în Germania unde acestea iau amploare asigurându-i aprecierea și pe aceste meleaguri, impunându-se și ca îndrumător în această direcție chiar printr-o funcție didactică superioară. Plecând deci de la corepetiția de balet la operă cu precădere prin ansamblul coral, Eduard Weiser și-a găsit încununarea activității sale în domeniul muzicii de cameră, a promovării cântului însoțit de rafinamentul pianistic. Câteva zile după împlinirea vârstei de 85 de ani, prestațiile sale s-au curmat brusc lăsând locul amintirilor, aprecierii și stimei față de un muzician de prestigiu.

Damian VULPE